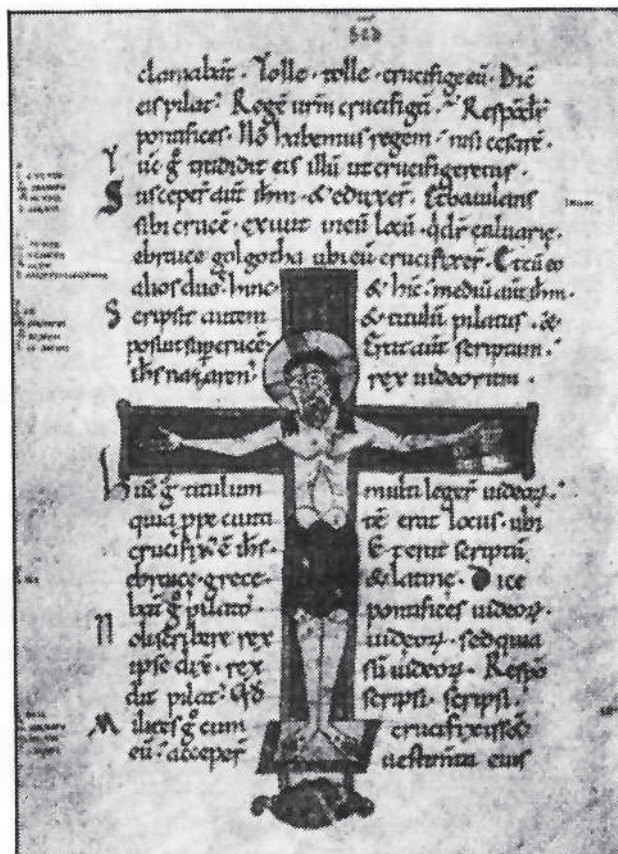

Amics de l'Art Romànic del Bages

Butlletí núm. 38 - Gener de 1988

II. lustració de l'Evangeliari de Santa Maria de Manresa, de finals del segle XI, que es conserva a la Biblioteca Soler i Palet, de Terrassa.
(Fotogr. Josep Mª Domènec)

- L'església de Sant Joan de Vilatorrada

EDITORIAL

Sovint, en visitar alguna de les boniques esglésies romàniques rurals, hem quedat corpesos tant per la bellesa de les seves sòbries i austeres línies com per l'indret on està situada. L'església i el paisatge formen un conjunt harmònic, encisador i irrepètible. Assentada sobre un turó, al mig d'un pla, al costat d'un rierol o a mig aire d'una serra, l'església mil·lenària aguanta el pas del temps, sovint al costat d'un vell roure o d'un xipré, amb les arrels d'una i dels altres endinsades a la mateixa terra mare. Hi ha entre el romànic i la natura una estreta relació secular.

Els últims anys, però, les nostres arbredes s'han vist afectades per una forta agressió; la mà de l'home, per deixadesa o per maltractaments, ha fet estralls i les forces incontrolables del foc i del vent han causat sovint danys irreparables. Les pinedes, els alzinars, les fagedes, les rouredes i, arreu on hi havia bonics boscos autòctons, s'han convertit en espais desforestats on la regeneració natural, molt lenta en el millor dels casos, a vegades es fa difícil.

Avui us proposem una activitat a la qual tots els qui estimeu el romànic i la natura esteu convidats. Es tracta de col·laborar en la recuperació del bosc al redós d'una església romànica de la comarca. És en un dels llocs més castigats pels darrers incendis: Sant Pere de Vallhonesta, dins el terme municipal de Sant Vicenç de Castellet. Ens hi acompanyaran els joves del Col·lectiu Ecologista "L'Alzina" i el Centre Excursionista de Sant Vicenç de Castellet. Ambdós treballen des de temps en la recuperació dels boscos del Bages.

Ens explicaran els objectius que s'ha proposat, les tècniques i el procés que cal seguir per tal d'arribar als resultats òptims. Ens proporcionaran també els glans germinats d'alzina i roure i alguns plançons d'aquests arbres que són els propis de la Catalunya Central.

Esperem com sempre la vostra col·laboració en aquesta simpàtica proposta de recuperar els nostres boscos i alhora restaurar el paisatge malmès entorn als nostres monuments.

La Junta

L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN DE VILATORRADA

Des d'una remota antiguitat, on hi ha l'església de Sant Joan ha estat lloc de culte, com ho va demostrar la troballa d'una ara romana dedicada a Diana, de cap al segle III i que actualment és al Museu Comarcal de Manresa (1), peça que va ser partida en dues, de dalt a baix, probablement per aguantar la llosa de l'altar cristià que s'hi va fer després.

De temps posteriors, paleocristians i visigòtics, no n'ha quedat res aparent, tot i ser molt probable que una continuïtat de culte, aleshores ja cristià.

És cap a finals del segle IX quan sembla que s'hi erigí un temple, dedicat a sant Joan i citat com existent en temps de la consagració de Santa Maria de Manresa (que fou entre 914 i 947) (2), però ben segur que va ser alçat abans, en temps de Guifré I, entre 880 i 890, quan aquest comte va emprendre la reorganització de la diòcesi d'Ausona, començant per posar-hi bisbe (3).

Si s'examina amb detenció l'església de Sant Joan, tot i la seva complexitat actual, s'hi poden veure bé les seves parts i, per llurs característiques, donar-ne una cronologia.

Ara se'ns presenta com un temple de dues naus paral·leles, de planta rectangular cadascuna, sense presbiteris diferenciats, si no és pels graons d'accés (els de la nau sud no es veuen, com abans, perquè el paviment ha estat sobrealçat, modernament). Les dues naus no són de construcció simultània i, a més, en una d'elles s'hi noten parts de diferents èpoques. Les naus es comuniquen per un gran arc de mig punt, de

7,70 m. de llum, que penetra les voltes, les quals són de canó seguit, de secció semicircular la del sud i apuntada, la del nord. El conjunt és perfectament orientat. Cada nau té 13 m. de llarg, 6,20 m. d'ample i un gruix de parets laterals, d'un metre, mentre que als caps són més primes.

La part més vetusta, l'atribuïble a finals del segle IX, és a la paret nord i el seu parament extern és visible per dins el mas que hi ha al costat, mentre que l'altre parament o cara, el que quedava dins la primitiva església, no es pot veure, ja que el mur va ser regruixat per aquest costat, quan es va construir la volta de pedra de la nau septentrional. Aquest tros de mur deu fer uns 70 o 80 cm. de gruix, que era el suficient per aguantar una coberta de fusta per al temple, i la seva llargada actual és de 7 m., que constitueix la major part de la paret nord de la nau del temple referit, des de la cantonada de llevant, és a dir, des del lloc on començava el presbiteri pre-romànic, actualment desaparegut. Aquesta cantonada és feta amb grans carreus alternats de cap i llarg, que per llur mida fan pensar en si són una reutilització de material romà pertanyent a una construcció de l'època de l'ara pagana de la qual he parlat al principi. A la resta del parament, més enllà del cantó, s'hi distingeix un primer tros, de carreus de filades de 12 a 20 cm. d'alçada, posats de llarg i bastant regulars, que també és pre-romànic, perquè lliga bé amb els carreus de la cantonada; més enllà, cap a ponent, hi ha un segon tram, refet barroerament fins a una alçada d'uns dos metres i que deu ser la reconstrucció posterior a un enderroc; i, finalment, un tercer tram, de filades regulars, com el

primer, però a la part superior del qual hi ha uns quants carreus amb marca de picapedrer -una simple creueta grega-, que deu correspondre a una reconstrucció de cap a finals del segle XIII o principis del XIV.

L'església pre-romànica es degué ensorrar, perquè al segle XIII es va fer una nova església al costat (l'actual nau sud), d'aire romànic, amb volta de canó seguit, de mig punt i portal a la paret austral, portal que també és d'arc de mig punt i té dovelles de llargada mitjana (entre les de tipus romànic i les d'època gòtica). Per fora, el portal té a cada costat uns petits arcosolis de destinació funerària -que potser mai van ser usats- uns dels quals, el de l'oest, té l'arc escanyat i un xic apuntat. A llevant de la nau hi ha una espitllera rectangular, de secció recta fins

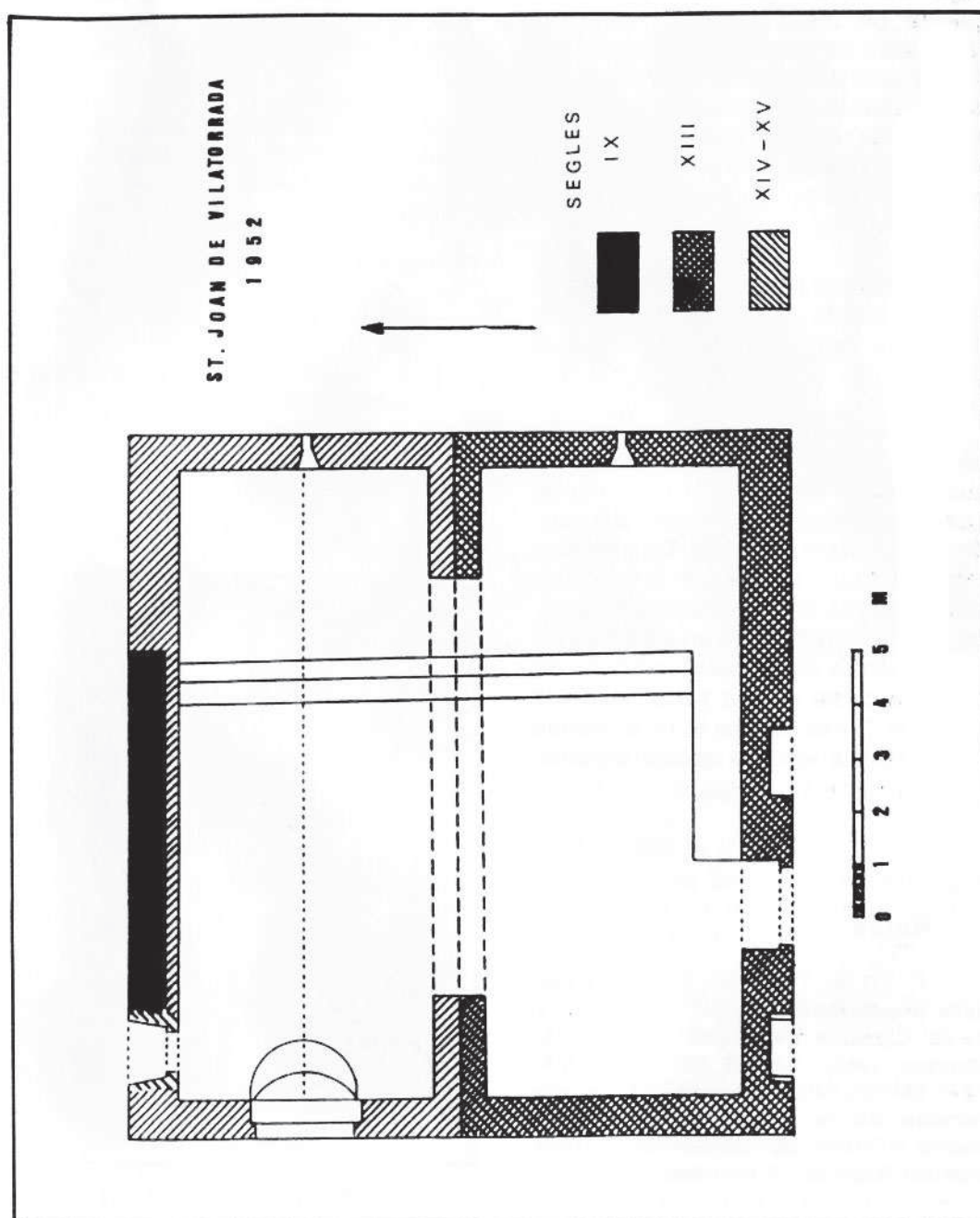
a mitja paret i esqueixada d'allà endins. Els carreus, de pedra de fil, són de tamany mitjà, de 40 per 20 cm., si fa no fa. Cal dir que el portal i l'ull de bou del costat de ponent d'aquesta nau són moderns.

La nau del nord, a diferència de l'altra, té, com he dit, la volta apuntada i també és sense arcs torals. D'obertures, té una finestra a l'est, igual que la de l'altra nau, i un portal a ponent, de dovelles llargues i estretes, com els que es feien des del segle XIV al XVII, dilatat període al qual hauríem d'atribuir la nau, si no fos l'aparell dels murs, que ens el limita als segles XIV o XV. Aquest aparell no és tan regular com el de la nau de migdia.

Quan va ser feta aquesta darrera, encara devia servir, adobat, el vell temple pre-romànic, perquè la paret nord del

Foto: (I.R.) Façana actual de l'església

Detall de la planta de l'església, segons l'autor.

segle XIII no té el gruix de la paret sud, que fa un metre, sinó la meitat, i l'explicació és que els constructors es devien refiar per a contrarestar l'empenta de la volta, de l'existència al costat de tramuntana, d'un altre edifici, l'església vella, la qual després va ser substituïda al mateix lloc per la nau més nova, la dels segles XIV o XV.

La darrera obra va ser l'obertura de la gran arcada de comunicació de les dues naus, que va fer dels dos temples un de sol (4).

Hi havia quatre altars: a la nau de la dreta, al fons, el de sant Joan i a la paret sud, el de la Puríssima; i a la nau de l'esquerra, al fons, el del Roser, i a la paret nord, el de sant Isidre (5). Tots aquests retaules foren traslladats a l'església nova, quan va ser construïda més avall, prop del nucli urbà que s'anava formant a conseqüència de la industrialització del poble, església que va ser consagrada pel bisbe Torras i Bages el 1908, mentre que l'església vella va quedar desafectada.

X. Sitjes i Molins

Notes:

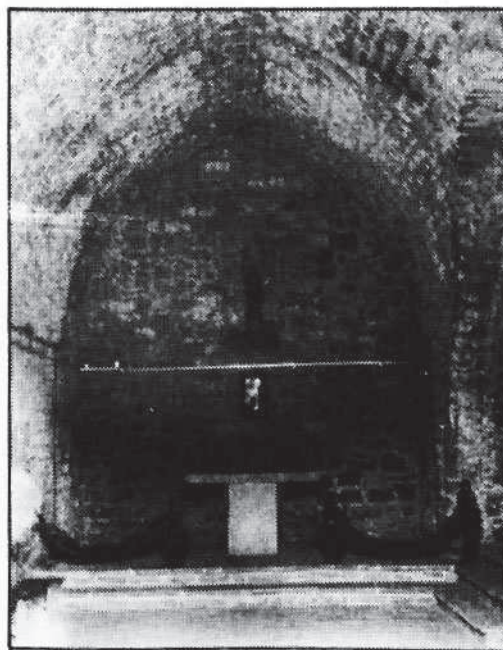
1.- SITJAS I MOLINS, F. X.: **Una troballa arqueològica**. Centro Excursionista de la Comarca de Bages. Circular 59. Manresa, 1949, i FABRE, GEORGES; MAYER, MARC; i RODÀ, ISABEL: **Epigrafla romana de la Comarca de Bages**. Centre d'Estudis del Bages. "Miscel·lània d'Estudis Bagencs", 3. Manresa, 1984.

2. MARCA, PETRUS DE: **Marca Hispànica...**, ap. CXCIII. París, 1688.

3. ABADAL I DE VINYALS, RAMON D': **Els primers comtes catalans**. Ed. Teide. Barcelona, 1958, pp. 90 i segs.

4. Aquesta moda de convertir les esglésies de més d'una nau en una de sola la remarca PONSICH, PIERRE: **Les origines de l'Abbaye d'Arles** ("Etudes Roussillonaises", IV, 12. Perpinyà, 1954-1955) i en cita els casos de Sant Quintí dels Banys d'Arles, Sant Jaume de Vilafranca de Conflent, Santa Maria de la Clusa, etc., i la considera pròpia dels segles XIII-XIV.

5. Testimoniatge verbal d'una dona que hi havia fet la seva primera comunió.

Aspecte de l'interior de l'església amb detall de la capçalera de la nau gòtica on actualment hi ha l'altar.

SOPAR DEL SOCI

Durant el lliurament de premis.

El propassat 5 de desembre, l'Entitat celebrà al Restaurant "El Suís" de la nostra ciutat, el ja tradicional **Sopar del Soci**, en el qual es reuní un bon nombre de socis, familiars i amics.

En el decurs d'aquest acte, s'atorgaren els Premis "**Capitell**" i "**Carreu**", a les persones que en el temps o durant l'any, s'han destacat en els estudis de l'Art Romànic o en la col.laboració a les tasques de l'Entitat.

El Premi Capitell s'atorgà a l'historiador sallentí, soci nostre, Dr. Albert Benet i Clarà, per les seves publicacions envers aquest art, i també per la seva

constant vinculació a l'Entitat des de la seva creació.

Els tres carreus d'aquest sopar foren entregats respectivament als Srs. Francesc Sanllehí, directiu, Miquel Sabrià i Lluís Garcia, socis, per la seva labor important d'ajut en les activitats que portem a terme els Amics de l'Art Romànic.

Al final del sopar, el president Sr. Jaume Pons, felicità els guardonats per les distincions rebudes, i desitjà a tothom molt entusiasme per l'esdevenidor, fent vots per tal que l'Entitat tiri endavant molts anys.

F. Villegas

— ACTIVITATS —

Diumenge, dia 7 de febrer

MATINAL A SANT PERE DE VALLHONESTA

i repoblació d'arbres al voltant de l'església
(municipi de Sant Vicenç de Castellet)

*Sortida a 2/4 de 9 del matí de la Pl. Infants
(amb cotxes particulars)
Cal portar aixador o picolina i esmorzar.*

Dissabte, dia 27 de febrer

Presentació de l'Audio-visual "Història del Bisbat de Vic"

amb la presència del Dr. Josep Mª Guix, Bisbe de Vic.

*Hora: 7 h. tarda
Lloc: Sala de la Casa de Cultura de la Caixa de Pensions (Guimerà, 1) Manresa*

Edita: AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES
Local: Pujada del Castell, 30 - Tel. 873 16 06
Coordinació: Francesc Villegas i M. Carme Torras
Col.laboracions: X. Sitjes i Molins
Correcció: Pere Roca
Dipòsit Legal: B-35519-84
Imprimeix: Copisteria SARRIO

ÒMNIMUM CULTURAL

Col.labora:

 AJUNTAMENT
DE MANRESA